

О. І. Табенська

Вінницький національний аграрний університет

ЗНАЧЕННЯ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Аналізується сутність інтеграційних процесів, які відбуваються на міжрегіональному та регіональному рівнях. Пропонується використовувати переваги інноваційної моделі підприємницької діяльності в Україні для оптимізації господарської діяльності окремих підприємств та потужних інтегрованих структур.

Ключові слова: інтеграція, інтеграційні процеси, підприємницька діяльність, інноваційна модель підприємницької діяльності, кооперація, агробізнес, лізинг, ринкова інфраструктура, асоціації, холдинги, кластери, франчайзинг.

Анализируется сущность интеграционных процессов, происходящих на межрегиональном и региональном уровнях. Предлагается использование преимуществ инновационной модели предпринимательской деятельности в Украине для оптимизации хозяйственной деятельности отдельных предприятий и крупных интегрированных структур.

Ключевые слова: интеграция, интеграционные процессы, предпринимательская деятельность, инновационная модель, кооперація, агробізнес, лізинг, рыночная инфраструктура, ассоциация, холдинги, кластеры, франчайзинг.

The article analyzed the nature of the integration process taking place at the interregional and regional levels. It is proposed to take advantage of innovative business models in Ukraine to optimize the economic performance of individual companies and powerful integrated structures.

Key words: integration, integration processes, entrepreneurship, innovative business models, cooperatives, agribusiness, leasing, market, infrastructure, associations, holding companies, clusters, franchising.

У світовому господарстві відбуваються суттєві зміни, пов'язані з глобалізацією, інтернаціоналізацією та інтеграцією господарського життя. Початковий латинський термін «integration», що означає поповнення та відновлення єдності, розповсюджений на практиці лише після другої світової війни. Інше, досить важливе поняття – «кооперація» – означає співробітництво і характеризує форму організації виробництва, за якої певна кількість людей спільно бере участь в одному або різних, але поєднаних між собою процесах.

Для забезпечення конкурентоспроможності української економіки в міжнародному середовищі необхідно повноцінно використовувати можливості інтегрованих формувань. В удосконаленні організації аграрного ринку інтеграційні процеси відіграють особливу роль, проте оптимізація діяльності інтегрованих структур, особливо на регіональному рівні, потребує детального вивчення.

Проблеми та перспективи ефективного розвитку аграрної сфери на основі механізмів інтеграції досліджували В. В. Бакум [5], В. К. Збарський [1], М. Ю. Ковденська [2], В. В. Козик [3], Б. В. Курган [9], О. О. Мороз [10], О. Й. Пасхавер [8], Л. А. Хромушина [11], О. Б. Шмаглій [7].

Метою статті є аналіз сутності інтеграційних процесів, які відбуваються на міжрегіональному та регіональному рівнях, а також використання переваг інноваційної моделі підприємницької діяльності в Україні для оптимізації господарської діяльності окремих підприємств та потужних інтегрованих формувань.

У своїх дослідженнях В. К. Збарський, аналізуючи зародження кооперативного руху, зауважує, що вчені-економісти М. Туган-Барановський та М. Д. Кон-

дратьєв надавали кооперуванню селянських господарств вирішального значення, особливо постачальницько-збутовій та кредитній кооперації, а також ефективній співпраці в кооперативних об'єднаннях дрібних та середніх селянських господарств на основі механізмів горизонтальної і вертикальної інтеграції [1, с. 42–45].

З ґрунтовними дослідженнями сутності інтеграційних процесів ми можемо ознайомитися в працях М. Ю. Коденської. Вона зазначає: «...об'єктивність інтеграційного процесу, економічною передумовою якого є неперервність науково-технічного прогресу і відповідно поглиблення поділу праці, зумовлює освоєння господарствами промислової технології виробництва, переробки і зберігання своєї продукції та доведення її до споживача» [2, с. 15].

Сутністю інтеграційних процесів, у широкому розумінні, є становлення нової цілісності. Створення інтеграційних об'єднань на макрорівні дозволяє використовувати ресурсозберігаючі технології, здобувати нові знання та навички в сфері управління, зменшувати транзакційні витрати. На міжрегіональному рівні поширені «м'які» форми інтеграції – асоціації і союзи. На мікрорівні ми спостерігаємо ефективну співпрацю окремих підприємств, організацій та потужних інтегрованих формувань [3, с. 234–235].

Проаналізуємо особливості регіонального розвитку для планування ефективної діяльності інтегрованих структур. А. Г. Мазур зауважує, що визначення регіону як економічної категорії слід здійснювати за умови його відповідності теорії економічних систем. При цьому слід виділити сукупність системоутворюючих ознак, які, по-перше, ідентифікують регіон як окрему систему, а по-друге, виділяють його з-поміж інших подібних систем. Під регіоном слід розуміти самостійну господарюючу економічну систему, чітко обмежену територіально, матеріально і фінансова діяльність якої визначається існуючими законодавчими актами й управлінськими повноваженнями [4, с. 52–60].

На регіональному рівні досить ефективно функціонують інтегровані структури у вигляді кластерів, що дає їм можливість у конкурентній боротьбі завойовувати нові ринкові сегменти. Склад регіонального агропромислового кластера зображено на рисунку.

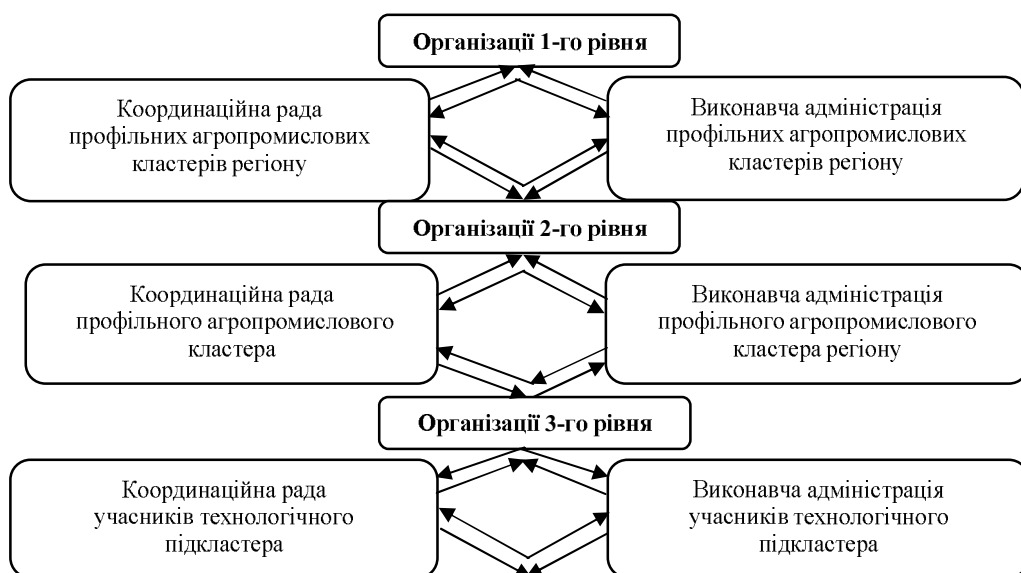

Рис. Склад регіонального агропромислового кластера (складено автором за даними [5, с. 21–27])

Таким чином, кластер є однією з найбільш конкурентоспроможних структур на обласному, а в перспективі – на регіональному ринку. Його учасники взаємодіють в основному лише на основі довгострокових, стійких договірних відносин. В. В. Бакум вважає, що у профільних агропромислових кластерах регіону з метою ефективного самоуправління доцільно сформувати триступеневу структуру самоорганізації учасників кластерного утворення.

Вищий рівень включає координаційну раду профільних агропромислових кластерів регіону та її виконавчу адміністрацію. Наступний рівень – це координаційна рада профільного агропромислового кластера та його виконавча адміністрація. І останній, найнижчий, третій рівень – координаційна рада та виконавча адміністрація безпосередніх учасників технологічного підкластера [5, с. 217–225].

Розглядаючи сутність нових інноваційних структур, В. М. Семцов зазначає, що кластери – це сконцентровані за географічними ознаками групи взаємопов'язаних компаній, спеціалізованих постачальників і постачальників послуг, фірм у відповідних галузях, а також пов'язаних з їхньою діяльністю організацій (наприклад, університетів, агентств із стандартизації, торгових об'єднань) у певних галузях, що конкурують, але разом здійснюють спільну роботу [6, с. 166–172].

Базовою детермінантою інноваційної модернізації агропромислового комплексу в цілому є триада: інтеграція, інновації, інвестиції, що згодом перетворюються на парадигму «три К» – корпоратизація, капіталізація, комерціалізація. Для модернізації агропромислового виробництва за вектором впровадження інновацій в умовах обмеженого ресурсного забезпечення доцільне залучення принципів системно-кластерного підходу.

На думку О. Б. Шмаглія, «вузли сформованих систем розвитку агропромислових кластерів у вигляді виробників і споживачів інновацій разом із фінансовими та науковими центрами мають підтримувати конкуренцію й інноваційний розвиток поширюваних новітніх розробок за принципами реалізації горизонтального та вертикального інтегрованого зростання у вітчизняному агропромисловому виробництві» [7, с. 119–122].

Отже, як зауважує О. Й. Пасхавер, «у світовому господарстві існують певні моделі функціонування потужних інтегрованих структур. Перша модель передбачає створення певних інтегрованих формувань завдяки приватизації великого системного державного бізнесу за допомогою трудового колективу. Друга модель – створення групи на базі посередницького або банківського капіталу за рахунок системного та ефективного бізнесу. Як приклад – діяльність бізнес-групи, в яку реорганізований «Український промислово-інвестиційний концерн» [8, с. 35–45].

На рівні підприємств та організацій на основі попереднього планування бізнес-процесів відбувається поєднання матеріальних ресурсів, технологій виробництва, досвіду організації та проведення технологічних операцій з метою створення можливостей для виробництва, переробки, зберігання, реалізації сировини та готової продукції шляхом забезпечення найбільш вигідних умов для інноваційного розвитку окремого підприємства та інтегрованого формування в цілому.

Як позитивний досвід можна назвати діяльність «Українського промислово-інвестиційного концерну», де використовується контрактна форма інтеграції, яка дає змогу учасникам структурних підрозділів інтегрованого формування створювати умови для ефективного господарювання. Вони повністю забезпечені сільськогосподарською технікою, виробничим обладнанням, якісним продуктивним насінням, добривами та засобами захисту рослин. Інтегратор ЗАТ «Український промислово-інвестиційний концерн» об'єднує аграрний, виробничий, маркетинговий комплекси, допоміжні служби та надає їм необхідну допомогу для ефективного розвитку.

У вертикальноінтегрованому формуванні використовуються ресурсозберігаючі технології, збільшується площа власної сировинної зони для забезпечення ви-

робничих потужностей переробних підприємств, зменшуються витрати на вирощування, переробку, зберігання й реалізацію сировини та готової продукції.

Зауважимо, що завдяки інтегратору ЗАТ «Український промислово-інвестиційний концерн» на Гайсинському цукрозаводі за допомогою інноваційних технологій модернізуються виробничі потужності, створюються сприятливі умови для виготовлення, зберігання та реалізації цукру та продуктів переробки цукрових буряків. На Крижопільському цукрозаводі запроваджені нові вдосконалені схеми очистки соків, проведено модернізацію теплосилового господарства.

Важливою складовою в спільній діяльності інтегрованої структури є чітко спланована діяльність не тільки за кількісним, а й якісним реформуванням матеріально-технічного забезпечення у вертикально-інтегрованих формуваннях, які функціонують у Вінницькій області, зокрема в «Українському промислово-інвестиційному концерні», у СТОВ «Кряж і К°», ТОВ «Агрокомплекс «Зелена долина», а також в інтегрованій структурі «Астарта-Київ».

Ефективними є не тільки інвестиційні ресурси, але також співпраця з регіональною владою, банківськими установами, організаціями, які займаються постачанням сільськогосподарської техніки, пального, нових виробничих потужностей для переробних підприємств. Вертикальноінтегровані структури контролюють весь технологічний ланцюг: від вирощування сільськогосподарської продукції до її реалізації кінцевому споживачеві. Факторами, які зумовлюють зміни в системі управління, слід вважати: впровадження науково-технічного прогресу, використання міжнародних стандартів обліку, функціонування спільних та дочірніх господарських структур, ефективна співпраця на основі взаємовигідних контрактів між аграрними та переробними підприємствами.

На сучасному етапі, вважає Б. В. Курган, з'явилися нові інтегровані формування, де контрольним пакетом акцій володіють саме цукрові заводи. За допомогою договірних відносин регулюються взаємозв'язки між усіма учасниками інтегрованого об'єднання. Суть вертикальних координаційних механізмів збалансовує співпрацю всіх суб'єктів господарювання в цукробуряковому підкомплексі [9, с. 71–73].

Інтегрована сільськогосподарська територіальна система, яка є сукупністю об'єднаних сільськогосподарських підприємств, уже сформована у Вінницькій області. Привертає увагу переважання регіонального типу інтегрованих формувань, тобто ситуація, коли підприємства найчастіше локалізовані в кількох адміністративних районах. Лояльність державної влади є ключовою та необхідною умовою функціонування великих інтегрованих сільськогосподарських формувань [10, с. 96–103].

Пропонується для ефективного розвитку підприємницької діяльності в Україні враховувати ситуацію, яка склалася на світовому продовольчому ринку. Особливу увагу необхідно звернути на нормативи та стандарти якості провідних міжнародних організацій. Першочерговими кроками є виділення експортної товарної спеціалізації агропродовольчого комплексу країни з урахуванням рівнів світової конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції, а також створення регіональних програм розвитку агропродовольчого експорту на основі врахування зональної спеціалізації сільськогосподарського виробництва та необхідності охоплення даними програмами товаровиробників усіх форм господарювання. Необхідним є здійснення належного контролю якості безпеки експортної продукції та адаптації вітчизняних стандартів до міжнародних вимог і законодавства Європейського Союзу з гігієни та якості харчових продуктів.

Ми підтримуємо точку зору Л. Хромушиної стосовно того, що економічний механізм стимулювання виробництва екологічно чистої сільськогосподарської продукції може бути представлений трьома складовими: економічні важелі та стимули; економічні санкції; організаційно-правове забезпечення. Економіч-

ні важелі та стимули за характером впливу на сільгоспвиробника є позитивними: пільгове оподаткування, пільгове кредитування, встановлення надбавок до закупівельних цін на екологічно чисту продукцію (50–70 %), цільове державне фінансування природоохоронних робіт, придбання технічного обладнання за пільговими цінами, екологічне страхування.

Економічні санкції передбачають зниження цін на екологічно забруднену продукцію, штрафи, підвищення плати за землю, воду та інші засоби негативно-го впливу.

Висновки. На сучасному етапі залишається актуальним питання ефективного регіонального розвитку. Особливу увагу слід звернути на зарубіжний досвід, особливо високорозвинених країн Європейського Союзу. Інноваційний розвиток регіонів забезпечує надходження до центрального та місцевих бюджетів, сприяє відродженню соціальної сфери села, за допомогою активної участі потужних інтегрованих формувань створює нові робочі місця та сприятливі культурно-побутові умови для сільських територій. Вважаємо, що в Україні варто комплексно поєднати загальнодержавні та регіональні програми, створити сприятливий інвестиційний клімат, зменшити міграцію робочої сили, продовжити фінансування стратегічних галузей, які здатні забезпечити економічну безпеку країни.

Отже, інтеграція – це об'єднання господарюючих суб'єктів, якісне оновлення їхньої взаємодії, що дозволяє зменшити виробничі витрати за рахунок спеціалізації учасників інтегрованої структури, а також підприємства, які пов'язані послідовністю стадій виробництва, переробки, зберігання, транспортування, реалізації продукції і підвищення конкурентоспроможності постачання сировинних ресурсів та комплектуючих матеріалів.

Бібліографічні посилання

1. **Збарський В. К.** Проблеми кооперування селянських господарств у працях М. Д. Кондратьєва / В. К. Збарський // Економіка АПК. – 2004. – № 11. – С. 42–45.
2. **Коденская М. Е.** Агропромышленные предприятия и агрофирмы в условиях перехода к рынку / М. Е. Коденская, В. А. Киселев. – К. : УСХА, 1993. – С. 5–13.
3. **Козик В. В.** Міжнародні економічні відносини : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. В. Козик, Л. А. Панкова, Н. Д. Даниленко. – 7-ме вид., стереотип. – К. : Знання, 2008. – С. 234–235.
4. **Мазур А. Г.** Роль та значення економічного регіону в національній економіці / А. Г. Мазур // зб. наук. пр. Вінницьк. держ. аграр. ун-ту ; наук. ред. Л. П. Серета. – Вінниця : ВДАУ, 2006. – Вип. 28. – С. 52–60.
5. **Бакум В. В.** Самоорганізація в агропромислових регіональних кластерах / В. В. Бакум // Економіка АПК. – 2009. – № 1. – С. 21–27.
6. **Семцов В. М.** Теоретико-прикладне трактування ролі фактора кластерної організації в аграрному секторі України / В. М. Семцов // Економіка АПК. – 2010. – № 6. – С. 166–172.
7. **Шмаглій О. Б.** Інноваційний розвиток сільського господарства та харчової переробної промисловості / О. Б. Шмаглій // Економіка АПК. – 2010. – № 25. – С. 119–122.
8. **Пасхавер О. Й.** Формування великого приватного капіталу в Україні / О. Й. Пасхавер, Л. Т. Верховодова, Л. З. Суплін. – К. : Міленіум, Центр екон. розв., 2004. – С. 13–17.
9. **Курган Б. В.** Міжгалузеві відносини у цукробуряковому підкомплексі АПК / Б. В. Курган // Агроінком. – 2004. – № 1–2. – С. 71–73.
10. **Мороз О. О.** Діяльність інтегрованих сільськогосподарських підприємств / О. О. Мороз, В. М. Семцов // Економіка АПК. – 2010. – № 4. – С. 96–103.
11. **Хромушина Л. А.** Еколого-економічна безпека розвитку сільськогосподарських підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.04 / Л. А. Хромушина. – Житомир : Житом. нац. агрокол. ун-т, 2009. – 20 с.

Надійшла до редколегії 14.02.2012 р.